

Mens en Wereld

Mag ik nog even terugkomen op het Humanistisch Thuisfront? Om me nog wat te oriënteren, had de heer Nordlohne me namelijk nog een scriptie meegegeven, die een student in de sociologie over het Thuisfront had gemaakt voor zijn kandidaatsexamen. Het is een alleraardigst, heel vlot geschreven werkstuk uit 1957, zodat enkele gegevens, die erin voorkomen inmiddels misschien wel verouderd zijn, maar er staat toch altijd nog genoeg in, dat ons kan interesseren.

Hij beschrijft eerst het ontstaan van het H.T.F., geeft een historisch overzicht en pluist haarfijn uit, hoe het zit met de organisatie en de financiën.

In een van de volgende hoofdstukken krijgen we een kijkje in de verschillende militaire tehuizen, die allemaal modern zijn ingericht, gezellig zijn en een intieme huiselijke sfeer hebben. Er is van alles: radio, piano, pick-up, misschien nu ook wel T.V., en een buffet. Van tijd tot tijd worden er dansavonden georganiseerd, die natuurlijk erg in de smaak vallen. Verder bestaat er ook gelegenheid om rustig te lezen en te studeren en zelfs om zich creatief te ontpinnen in een werkplaats, met een uitgebreide gereedschapskast en een bakoven, om te leren instrumentbouwen (gitaar), bootseren, houtwerken en tekenen. Van deze laatste mogelijkheid werd destijds, in 1957, weinig gebruik gemaakt.

Overigens verheugen de humanistische tehuizen zich in de belangstelling van „alle gezinden”. Soms zijn meer dan de helft van de bezoekers van kerkelijken huize, terwijl van de buitenkerkelijke rest er zeer velen nog nooit of nauwelijks van het H.V. gehoord hebben.

Het Humanisme zoeken ze dus kennelijk niet in onze tehuizen, maar wel de gezelligheid en de sfeer, die er ruimer en vrijer is dan elders. Er liggen kranten en tijdschriften van allerlei aard en van iedere kerkelijke en politieke overtuiging, en het ontbreken van dagsluïtingen schijnt ook goed te doen. Dat er niet te veel bier gedronken wordt, is blijkbaar bevorderlijk voor de rust en wordt dan ook zeer op prijs gesteld.

„'t Is niet net alsof je in de kerk zit en 't is toch ook weer geen kroeg.”

Dat is dan het Humanistisch Thuisfront.

Ik wil maar zeggen: „Laat uw zoon studeren en op het Humanisme promoveren.” Stof is er zo langzamerhand meer dan genoeg.

Wij knappe mensen...

Wij, mensen, zijn wel erg knap, vindt u ook niet? Wij kunnen zowat van alles. Nu pas weer heeft een Russische prof bekend gemaakt, dat hij radarsignalen naar Saturnus heeft gezonden en de teruggekaatste radarstralen weer heeft opgevangen. De Amerikaanse Venusraket is nu pas – negentien miljoen kilometer voorbij Venus – gestopt met het uitzenden van signalen naar de Verenigde Staten. Dat wil zeggen, hij zendt nog wel, maar de signalen zijn te zwak geworden om opgenomen te kunnen worden. U moet bedenken, dat het zendertje van de raket nauwelijks genoeg energie oplevert om een zaklantaarn te laten branden. En kortgeleden hebben Amerikaanse technici de televisiezenders van de Telstar en de Relay weer in werking gesteld. De fout, die in beide televisiemannen zat, hebben ze – van de aarde af – weten te herstellen. Knap toch, die mensheid. We kunnen mensen buiten de dampkring om de aarde zenden en weer op aarde terug laten komen – ja, we kunnen zelfs bommen maken, die in één oogwenk praktisch hele werelddelen vol mensen kunnen doden. De mensheid is de meester over de dood van de mensheid... zo knap zijn we.

De laatste weken zou de mensheid geleerd kunnen hebben wat bescheiden te zijn. Wij waren aardig op weg om hovaardig te worden en de macht van de menselijke wetenschap te overschatten. Wij zijn slechts meester over de dood van de mensheid, niet over het leven. In de ene helft van Kongo lijden mensen gebrek – zij hongerden. Het andere deel van Kongo is rijk en bezit genoeg geld om voor alle Kongo-lezen voedsel te kopen. Maar om te zorgen dat iedereen in Kongo kan leven, moeten nu mensen sterven in een strijd van mens tegen mens. Het is een waanzinnige wereld. Wij zijn geen meester over het leven-zelf, wij zijn geen meester over de natuur. De natuur heeft Europa dezer dagen in zijn ijzige greep gehad, plassen en rivieren geketend, het normale verkeer geremd, het leven van vele mensen genomen en wij konden er maar bitter weinig tegen doen.

Een van de menselijke uitvindingen die een overwinning op de natuur betekenen, een reuzenvliegtuig, komt door de mist misleid een weinig te laag binnen en enkele seconden daarna ligt de menselijke knapheid aan wrakstukken

op het veld. Op de autowegen rijden auto's als gevolg van gladheid, sneeuw en mist op elkaar in, dorpen raken geïsoleerd en de levensmiddelen raken er op. Schepen raken in het ijs, stoten lek en vergaan.

Wij knappe mensen hebben natuurlijk overwinningen behaald – overwinningen op de natuurwetten noemt men dat. Dat is natuurlijk niet waar, want wij konden die overwinningen slechts behalen dank zij die natuurwetten en dank zij de geleerden, die de natuurwetten bestudeerden en leerden gebruiken. Het is goed als de mensheid zou beseffen, dat wij nog maar aan het uiterste randje van de natuurwetten aan het knabbelen zijn en dat het eigenlijk nog maar de wetenschappelijk tamelijk grove dingen zijn die wij leerden gebruiken. Daartegenover zijn er vele héél gewone dagelijkse zaken, waartegenover wij nog vrij machteloos staan. Zaken als sneeuw en mist, en zaken als een doodgewone verkoudheid en griep. Of nog andere dingen, zoals hongersnood in vele delen van de wereld, rassendiscriminatie en overheersing. Of zaken van nationale trots, die het de Franse president de Gaulle ertoe brengt de eenwording van Europa te remmen en die hem er zelfs toe brengt de NAVO in gevaar te brengen – die NAVO, die op zichzelf toch ook al een bewijs is van de stumperigheid, waarop wij mensen, ons aardse gemeenschapsleven georganiseerd hebben. Zó stumperig, dat het noodzakelijk is geworden, dat de een met de dood als beveiligingsmiddel in de hand klaar moet staan, omdat anders de ander hem zal vernietigen met een van die wonderlijk ingenieuze nieuwe technische middelen, die in de grond van de zaak zo waardeloos zijn.

Bescheidenheid past de mensheid tegenover de grootse dingen der techniek en de wetenschap, zolang de knappe koppen er niet in slagen de allereerste voorwaarden voor het menselijk leven uit te vinden. Dat wil zeggen de manier, waarop zij honger en kou, nationale verwatenheid, zucht tot overheersing kunnen laten verdwijnen. Maar de dingen in de mensheid-zelf schijnen moeilijker op te lossen dan de geheimenissen der natuur.

L. J. van Looi

(uitgesproken voor de VARA)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
18e jaargang no. 6 – 23 maart 1963**

Kritisch allerlei

Rotterdams drinkwater is weer normaal. Tenminste, dat kunt u in de krant lezen. Wie het genoeg heeft in Rotterdam of een van zijn randgemeenten te wonen, kan u wel uit de droom helpen: toen het sein „veilig” werd gegeven was het zoutgehalte nog altijd twee keer zo hoog als „normaal” en trouwens: wat men in Rotterdam onder normaal verstaat, is een soort bleekwater dat buiten die contreien geen sterveling zou willen drinken. Zolang de Rijn door de Duitse industrie – en trouwens door alle Nederlandse fabrieken die er nadien nog bijkomen – wordt gebruikt als een soort riool, kan men in Rotterdam niet veel meer doen dan door overmatige toevoeging van chloor er althans voor zorgen, dat het bij wijze van drinkwater afgeleverde produkt althans niet schadelijk is voor de gezondheid. Waarom dat allemaal nog eens vermeld moet worden en wat Mens en Wereld daar dan wel mee te maken heeft? Welnu, omdat wij het een mensonwaardige toestand achten, dat in een tijd van zo grote welvaart een tien à vijftien procent van onze bevolking, nota bene in en om de stad die in zo belangrijke mate tot die welvaart bijdraagt, verstoken is van wat toch internationaal als een van de eerste voorwaarden voor een beschaving geldt: zuiver drinkwater. En of er werkelijk ze weinig aan te doen is? Het zou wel eens interessant zijn een vergelijking te maken tussen wat er in Rotterdam verdiend wordt en wat men aan de oplossing van dit vraagstuk ten koste legt.

Maar laten we in vredesnaam oppassen voor een mentaliteit die geneigd is nog prat te gaan op deze wantoestand ook. Zoals die van de heer De Monchy, voorzitter van de Kamer van Koophandel ter plaatse, die opmerkte: „Ik drink liever brak water in een wereldstad dan zoet water in een dode stad.” Afgezien van het feit dat deze voorzitter het hele probleem op die manier onzuiver stelt en daarmee behalve het drinkwater zelf ook nog het drinkwaterprobleem vertroebelt, blijkt de mentaliteit van dit soort Rotterdammers misschien nog het duidelijkst uit een andere uitspraak op dezelfde vergadering: „Het gemeentebestuur en de Kamer zijn ervan overtuigd, dat de industrie in dit district zonder zuiver water niet kan bestaan. Water dat voor ons mensen nog wel drinkbaar is, is voor vele industrieën absoluut onbruikbaar.” Dat de industrie er in laatste instantie is voor de mensen en niet omgekeerd, is de heer De Monchy blijkbaar ontgaan. Nee, als het van dit soort mensen moet afhangen, zal Rotterdam wel nooit drinkwater krijgen. En dan zullen tot in lengte van dagen de inwoners van die wereldstad wel aan hun kennis blijven

vragen een flesje water mee te brengen voor de thee. Gelukkig dat er ook nog andere Rotterdammers zijn, misschien komt er dan toch nog wel eens verbetering, eens...

Andere Rotterdammers vindt men bij voorbeeld bij de Nieuwe Rotterdamse Courant, die opnieuw ons hart gestolen heeft door pal naast een van die poeslieve advertenties van de Suidafrikaanse Lugdiens het volgende bericht op te nemen:

„Rond tweeduizend negers zijn uit hun woningen in een negerswijk te Vrijheid in Natal verdreven en in twee tentenkampen gehuisvest, zo meldt het blad The Star. Het in Johannesburg verschijnende blad publiceert een foto van het kamp en zegt, dat het herinnert aan de „concentratiekampen die tijdens de Boerenoorlog werden opgericht”. Volgens het blad zijn de helft van de negers ongeveer 45 km van Vrijheid, waar velen hun brood moeten verdienen, ondergebracht. Het bevel tot verhuizing werd gegeven krachtens een wet die bepaalt dat de verschillende rassen in Zuid-Afrika apart moeten wonen. Gemeentebesturen van Vrijheid zeiden, dat Besterspruit, de wijk die de negers hebben moeten verlaten, een achterbuurt is en dat daar „ongewenste elementen wonen”. Het zal ongetwijfeld toeval zijn, de plaatsing van dit bericht naast die advertentie. Maar een knipoogje naar de opmaker lijkt ons wel op zijn plaats.

Waar mee de N.R.C. ons dan heel wat sympathieker is dan bij voorbeeld de Volkskrant of de Telegraaf, die wel iets anders reageerden op de demonstratie van het studentencomité Zuid-Afrika bij de opening van het nieuwe kantoor van diezelfde Suidafrikaanse Lugdiens in Amsterdam, dan wij in ons vorig nummer. Vrij Nederland schrijft daarover: dat de studenten, omdat protesteren in ons brave Nederland vaak zo moeilijk is, netjes contact hadden gezocht met de politie om te vragen wat in dit geval wel en niet geoorloofd was. „Leuzen, spandoeken, zit-acties, ze zijn allemaal verboden, alleen lief doen mag en dat past ook wel bij de sfeer van recepties. Vandaar waarschijnlijk dat de receptie-gangers van Volkskrant en Telegraaf zo verontwaardigd waren, dat de receptie was verstoord door een studentenprotest. Die waren namelijk gekomen om een boek „Alleen voor blanken” aan te bieden en te wijzen op de 12,5 miljoen niet-blanken die er in een politiestaat leven. Volgens de twee ochtendbladen was de politie „getipt” (jawel, door de studenten) en was het aan de waardigheid van de SAL-directeur, geruggesteund door een sterke poli-

tiemacht, te danken dat het niet tot hardhandige demonstraties was gekomen. Dit soort sherry-journalistiek is onwaar en daarom zeker ook onwaardig.”

Zij doet ons bovendien terugdenken aan die jaren voor de oorlog, waarin men als goed Nederlander veroordeeld kon worden „wegens belediging van een bevriend staatshoofd”, als men bezwaren had tegen ene Hitler. „Vliegen naar Zuid-Afrika is apart dan u denkt”, schrijft De Tijd-Maasbode niet ten onrechte.

Wij bieden u een sleutel aan. De sleutel die de woningnood achter u afsluit, die uw nieuwe woning opent en u toegang geeft tot een goede werkring. Wij hebben werk voor gehuwde arbeidskrachten waarvoor binnenkort ruime, nieuwe eengezinswoningen beschikbaar komen, waaronder een aantal voor gezinnen met grotere kinderen. Voor deze grotere kinderen is namelijk de mogelijkheid aanwezig, dat zowel de jongens als de meisjes in het bedrijf tewerkgesteld kunnen worden. Zolang het huis nog niet kan worden betrokken, ontvangen de werknemers een pensioentoeelage en vergoeding van reiskosten. Indien u voor het bovenstaande belangstelling heeft, gelieve u bijgaande coupon uit te knippen en ingevuld te zenden aan nr. 8646, bureau van dit blad.”

Ziedaar de onverkorte tekst van een advertentie die in november 1962 groot opgemaakt in een aantal dag- en weekbladen heeft gestaan, vergezeld van een suggestieve tekening van een hand die een sleutel aanbiedt. Kennelijk hengt een grote fabriek naar werknemers die slachtoffer van de woningnood zijn, met een nieuw huis als lokaas. Even kennelijk moet de man die zo uit de woningnoodmisère hoopt te komen, bereid zijn zichzelf en zijn gezin met huid en haar aan die werkgever uit te leveren, een werkgever overigens, die nergens in de advertentie zijn identiteit onthult en zelfs niet rept over de aard van het werk. Een redacteur van Tot Hoger peil, orgaan van de Amsterdamse Jeugdraad, heeft daarom, nieuwsgierig geworden, die bon ingevuld en kreeg een week later een antwoord: „Mijnheer, om maar met de deur in huis te vallen

en aan vele gissingen een einde te maken: de vooraanstaande industrie bij wie u gesolliciteerd heeft, is de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken te Eindhoven.”

Uit de rest van die gestencilde brief blijkt dan, dat een uitgebreid vragenformulier moet worden ingezonden en dat Philips er kennelijk alleen op uit was de arbeidsmarkt eens te enquêteren. Dat laatste is uiteraard het goed recht van het bedrijf, maar daarvoor gebruik te maken van een geraffineerde advertentie die alleen en uitsluitend speculeert op de bereidheid van een grote groep ongelukkigen alles te doen om maar uit de woningnoodellende te komen, die blijkbaar geen regering – van links of van rechts – bereid of in staat is op te lossen, dat getuigt van een kwalijke mentaliteit. Een mentaliteit die wij niet zouden mogen verwachten overigens bij een bedrijf waarvan de directeur door zijn vooraanstaande plaats in de Morele Herbewapening tot de eerste absolute eerlijkerds van Nederland zou moeten behoren...

Een lezer verwijt ons, dat wij in ons nummer van 22 december geen recht hebben gedaan aan het betoog van prof. dr. E. L. Smelik op een vergadering van de afdeling Rotterdam van de protestants-christelijke reclasseringsvereniging. Wij haalden slechts één zinnetje aan uit het hooggeleerd betoog, namelijk: „Het wezen van de straf is en blijft vergelding, tegenover de slechte daad moet een daad van lijden staan”. Welnu, als dat onze lezer niet genoeg is, mag hij trachten te verwerken wat men anno 1962 ook nog op een vergadering van een reclasseringsvereniging kan zeggen (op voorwaarde uiteraard, dat die protestants-christelijk is, want dat is in Nederland met zijn protestantse minderheid nog altijd een soort waarborg van echtheid). Prof. Smelik dan heeft ook gezegd, „de lichamelijke straffen niet zo zeer te verwerpen als men dit over het algemeen op het ogenblik doet. Wij moeten oppassen dat wij de dingen niet ingewikkelder maken dan zij zijn. Een zekere mate van lijfstraffen zou het leven zo vereenvoudigen.” Nu hebben we nog niet het hele betoog weergegeven, nee, maar we hebben er wel genoeg van.

Het grote leven

Het grote leven is een zee, die in haar schoot geheimen bergt van teugelloze lust en luim van vreugden, spattend hoog in vlagen vluchtig schuim en van onstuimigheid, omhelzend tot de dood.

Wie het verwint, keert in triomf de haven in, al hangen want en zeil in flarden aan de mast en blijft hij aan de wal een ongedurig gast, bezeten van de roes in zijn herinnering.

Alleen het schip, dat thuis blijft, krijgt geen averij en houdt voor ieder oog de ongeschonden schijn, maar het verrot allengs benêe de waterlijn en maakt tenleste aan de kade tóch slagzij.

H. van Merlet

OORLOG EN VREDE (slot)

IHEU-Congresresolutie 7 augustus 1962 – Oslo: Het congres heeft kennis genomen van de verklaring over de wereldpolitiek en dringt er bij iedere aangesloten organisatie op aan een kleine permanente werkgroep te stichten voor wereldveiligheid, met de volgende opdracht: 1. de vraagstukken van nationale verdediging en internationale veiligheid te bestuderen, 2. rekening te houden met andere groepen die aan deze vraagstukken werken, en iedere nuttige samenwerking tot stand te brengen, 3. het denken binnen de organisatie over deze vraagstukken te bevorderen, voor te lichten en te formuleren, en voorstellen voor activiteit te doen als dat aanbeveling verdient, 4. aan het IHEU-secretariaat elke ontwikkeling te rapporteren die van algemeen belang lijkt, en een jaarlijks rapport uit te brengen aan het dagelijks bestuur over de activiteiten van de werkgroep.

Deze resolutie geeft geen definitief antwoord op de vragen van oorlog en vrede, maar maakt ze tot onderwerp van voortdurende rekenschap. Zij stelt de humanistische beweging daardoor midden in de historische werkelijkheid. We zouden graag met een blanco blad beginnen, maar dat kan niet. Er is een historische situatie – doodsgevaarlijk – er zijn ongekende mogelijkheden, ten kwade en ten goede. We hebben te maken met hoog-geïndustrialiseerde landen en met onderontwikkelde gebieden. We leven in

door J. P. van Praag

een wereld met pacifisten en bewapenaars, met stalinisten, anti-stalinisten, socialisten, liberalen, conservatieven, reactionairen, met neutralen en nationalist, met blanken en gekleurden. In die chaotische, hachelijke wereld ligt onze opdracht... wat kunnen we doen? We hebben geen toverwoord; niemand heeft dat. Maar we kunnen trachten een lijn te vinden temidden van de verwarring. We kunnen onze verontrusting maken tot een constructieve kracht. Maar hoe? Er is niet één antwoord; er zijn vele taken te vervullen. De verklaring over wereldpolitiek tracht ze aan te wijzen: Waarop komt het neer?

De verklaring van Oslo

„Daar de impasse van de kernbewapening zowel een dodelijke bedreiging als een uitdaging voor de mensheid betekent, moeten humanisten er op uit zijn hun bijdrage te leveren voor het voortbestaan van de mensheid... De huidige periode van machtsevenwicht en koude oorlog is geen blijvend resultaat van internationale stabiliteit en nationale veiligheid. Het grootste gevaar voor de vrede bestaat hierin, dat staatslieden en volkeren maar al te gauw de risico's zullen onderschatten van een vrede, gebaseerd op de huidige impasse, omdat ze niet bereid zijn risico's te nemen, waarmee ze niet bekend zijn.”

„De pogingen, die nodig zijn van politieke, economische en sociale aard, zijn onder meer de volgende:

a. Het is noodzakelijk op te houden met denken in termen van zwart en wit, want er zijn geen vlekkeloze systemen, die tegenover duivelse staan en in ieder geval verkeren alle systemen in een toestand van ontwikkeling...

b. Voor een wereldorde zijn instellingen nodig, en de Verenigde Naties voorzien hierin... (Maar zij) moeten geen instrument zijn van enig blok. Alle blokken moeten doeltreffend aan het werk ervan kunnen deelnemen...

c. Een internationale strijdmacht, gerecru-teerd, geoefend en uitgerust voor optreden in geval van nood op plaatsen waar moeilijkheden zijn, is niet alleen nuttig en gewenst, maar ook

noodzakelijk voor de ontwikkeling van het vertrouwen in een neutrale, gewapende macht, die optreedt onder internationaal politiek gezag...

d. Onderhandelingen moeten plaats vinden om de bewapeningswedloop tot staan te brengen, om de risico's van onvoorziene oorlogen te beperken, om in wederzijdse garanties tegen verrassingsaanvallen te voorzien, om de verbreiding van kernwapens te voorkomen of tegen te gaan, en om atoombomproeven af te schaffen, als een inleiding tot algemene ontwapening; zelfs als dit enige risico's met zich mee zou kunnen brengen ten aanzien van het machtsevenwicht...

e. Meningen die uit slechte voorlichting of extremisme ontstaan, kunnen niet alleen constructieve onderhandelingen over ontwapening of politieke geschillen tegenwerken of onmogelijk maken, zij helpen ook gedragspatronen tot stand te brengen, die een positieve oorlogs-oorzaak vormen...

f. Internationale betrekkingen en persoonlijke contacten moeten worden bevorderd en vermeerderd door middel van de Verenigde Naties en hun organen, particuliere organisaties, religieuze bewegingen en vergaderingen van experts, zoals de Pugwash-conferenties, in handel en industrie, in beroep en cultuur, in kunst en sport...

g. De doordachte en bezield leiding, die dr. Sen, directeur-generaal van de Voedsel- en Landbouworganisatie, aan de wereld heeft gegeven door een anti-hongercampagne op touw te zetten, die iedereen probeert te laten meedoen aan een veldtocht voor de definitieve oplossing van een fundamenteel probleem, is een voorbeeld van het soort initiatief dat mogelijk en vereist is...

h. Rechtvaardige verdeling van de welvaart moet echter niet zozeer beschouwd worden als een gunst verleend door welvarende volkeren aan ontwakende volkeren, maar eerder als een doelbewuste behartiging van gezamenlijke belangen... Daarom moet aandacht worden besteed aan volledige bovennationale organisaties van de economie, zowel regionaal als op wereldniveau...

„De fundamentele gedachte, die aan deze overwegingen ten grondslag ligt en ze verbindt is het niet te vernietigen ideaal van een onverbreekbare menselijke verbondenheid in vrijheid... De vrijheid die hier bedoeld wordt is niet noodzakelijkerwijs en overal de vrijheid van het particulier initiatief gesteld tegenover de democratische ordening van het economisch leven, maar is een verdediging van de veelvormige samenleving tegen elke vorm van totalitair bewind en onderdrukking... In het bijzonder is dit beroep gericht tot vooraanstaande mensen van hoog gehalte op alle gebieden des levens om hun onmisbare capaciteiten in dienst te stellen van de oplossing van die problemen, die in onze tijd de mens in aanraking

Aan onze abonnees,
Wij verzoeken onze abonnees om het abonnementsgeld voor 1963 van f 7,50 (voor leden van humanistische organisaties f 5,-) over te schrijven op girorekening no. 304960 ten name van het Humanistisch Verbond, Utrecht. Graag met op het girostrookje de omschrijving:
ab.geld Mens en Wereld 1963.
Voor uw welwillende medewerking onze welgemeende dank.

De administratie

hebben gebracht met het begrip mensheid... De vraag, waar het om gaat is of de mens in staat zal zijn paniek en fatalisme uit te bannen en doelbewust en vindingrijk de voorwaarden zal kunnen scheppen voor een wereld, waarin de mens nog een toekomst heeft.”

Aladin of Faust

De verklaring is in werkelijkheid uitvoeriger, maar hier zijn de hoofdzaken weergegeven. Zij nopen tot stellingnemen... en tot een onderzoek wat we kunnen doen om in de aangegeven richting te werken. Het hoofdbestuur heeft bereids een werkgroep van experts ingesteld om ons daarover voor te lichten. Het is gewenst dat (grote) gemeenschappen en gewesten hetzelfde doen. Van iedere humanist mag verwacht worden dat hij met het inzicht in de mogelijkheden en noodzakelijkheden, dat hierdoor beschikbaar komt, de ontwikkeling der dingen tracht te beïnvloeden, met name ook in zijn politieke partij: V.V.D., P.v.d.A. of P.S.P. Sommigen zal dat weinig bevredigend voorkomen. Zij verlangen een uitspraak die alle problemen in eens oplost. Laten zij wel bedenken dat zulk een uitspraak, als hij mogelijk was, niet meer zou zijn dan een uitspraak: zo aangenomen, zo verklonken, zo vergeten. De verklaring van Oslo eist van ons duurzame inspanning, ieder op zijn wijze.

Waren wij maar Aladin met zijn toverlamp, dan zouden we de wereld in één slag veranderen. Maar op zijn best zijn we Faust, waarvan gezegd is: Wie altijd strevend werkzaam is, die kunnen we verlossen.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes.

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

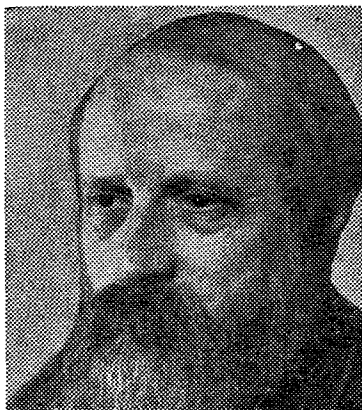
Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

~~~~~  
Dit jaar zal Martin Buber zijn 85ste verjaardag vieren. Dat lijkt ons aanleiding genoeg de bijzondere aandacht van onze lezers te vragen voor bijgaande beschouwing.  
~~~~~

Ontmoetingen met Martin Buber

Het is nu alweer ongeveer zeven jaar geleden, dat een vriend mij Bubers „Voorvallen en ontmoetingen” toezond. Met enige spanning zette ik mij toen aan de lezing van dit bundeltje overdenkingen want al eerder had ik de vreugde gesmaakt kennis te nemen van korte beschouwingen van Buber, geschreven in een poëtische stijl als van de Joodse profeten, maar tegelijk helder en kritisch als Spinoza; ik bedoel zijn boekje „De weg van de mens”¹. De hoofdgedachte hiervan was deze: Niemand kan de weg van een ander gaan. Geen weg is de enig ware.

Enkele uitspraken uit „De weg van de mens” waren mij bijgebleven: „Ieder draagt iets kostbaars in zich, dat in geen ander te vinden is...”; „Iedere enkeling is een nieuwe verschijning op aarde en zijn taak is het, zijn aanleg te vervolmaken in deze wereld” en „Juist in de verscheidenheid der mensen, in de verscheidenheid van hun aanleg en hun neigingen, ligt de grote mogelijkheid voor het mensdom.” De beschouwingen toonden sterk de invloed van het chassidisme, de leer, die in de 18e eeuw tot ontwikkeling kwam onder de vervolgte en vaak vertwijfelde Joden in de ghetto's van Polen en de Oekraïne. Buber heeft dit chassidisme, deze Joodse mystiek, zelf gekarakteriseerd door deze gedachten: „God is in ieder ding als het essentiële daarvan... Elke handeling, hoe nederig zij ook is en hoe zinloos zij ook moge schijnen, kan de weg zijn tot het hart van de wereld. In alle dingen, ook al zijn het z.g. „dode” dingen, wonen de vonken van het leven... Geen ding is op zichzelf slecht; geen ding is onwaardig om het lief te hebben... In laatste instantie is de wereld geen uiterlijke, maar een innerlijke wereld; het is de wereld van de gedachte”².

Dit chassidisme was dus geen van de wereld afgewende asketische mystiek, integendeel het chassidisme leerde de vreugdevolle aanvaarding van het leven en de liefde tot alle wezens en dingen: In alles immers is een vonk van het Goddelijke aanwezig. Het chassidisme kwam als een vreugdevolle boodschap tot een volk in nood en het leeft voort in de oude verhalen, die Buber verzamelde en waarvan ik hier enkele aanhaal:

Oude verhalen

Een rabbijn liep met zijn leerlingen en zag een koorddanser. Hij was zo in de aanblik van dit schouwspel verzonken, dat zij hem vroegen, waarom hij zo geboeid was door deze dwaze vertoning³. Hij antwoordde:

„Deze man zet zijn leven op het spel: waarom, dat begrijp ik niet. Maar zeker kan hij, terwijl hij op het koord danst, er niet aan denken, dat hij hiermee f 100 verdient: zodra hij daaraan zou denken, zou hij onmiddellijk vallen.”

Aan de leerling van een rabbijn werd gevraagd: „Wat was voor uw leraar het allerbelangrijkste?” Hij antwoordde:

„Dat, waarmee hij op het moment bezig was.”

Een rabbijn zei tot zijn leerling: „De tien grondstellingen van de dienst kan ik je niet leren. Maar je kunt wel in de leer gaan bij een klein kind en bij een dfe.

Van het kind kan je drie dingen leren:
Het is vrolijk, zonder daarvoor een aansporing nodig te hebben;
Geen ogenblik zit het werkloos neer;
Wat het nodig heeft, begeert het ook krachtig en oprecht.

De dfe kan je in zeven dingen onderrichten:
Hij verricht zijn dienst des nachts, als niemand hem ziet;

Als hij de ene nacht zijn doel niet kan bereiken, dan gebruikt hij er de volgende nacht voor;

Hij en zijn kameraden houden van elkaar;

Hij waagt zijn leven voor een kleinigheid;

Wat hij verworven heeft, is hem zo weinig waard, dat hij het voor een kleinigheid weer weggeeft;

Hij duldt slaag en pijn en verzet zich daar niet tegen;

Zijn werk bevalt hem best en hij ruilt het voor geen ander.”

Zoals gezegd, mijn volgende ontmoeting met Buber gold diens „Voorvallen en ontmoetingen”. Ik heb nu na een paar jaar het boekje weer eens ter hand genomen en zoals het zo vaak gaat bij het herlezen van een geschrift, dat iets te zeggen heeft, het lijkt alsof het anders, rijker nog, geworden is omdat bepaalde facetten, die bij eerste lezing ternauwernood opvielen, nu als het ware in een feller licht komen te staan. Er schuilt veel waarheid in de uitspraak van Lichtenberg: „Een zeker kenmerk van een goed boek is, dat het ons steeds beter bevalt, hoe ouder we worden.”

Wij wisten het al, Buber is een ondogmatische, open geest. In zijn eerste essay „Buddha” worden wij er opnieuw aan herinnerd.

Wetenschap die uitsluitend analyseert en berekent heeft zin en betekenis, ongetwijfeld, maar uitsluitend op een beperkt terrein. Veel essentiële ontsnapt aan haar bereik, omdat het eenmalige, het unieke „de verborgen zin” van het ding (zoals Buber zegt) haar ontgaat. Men zou deze visie van Buber nog als volgt kunnen toelichten: een paspoort van iemand met opgave van lengte, gewicht enz. enz. van de betreffende persoon, voorzien van alle wetenschappelijke bijzonderheden, geeft toch niet de mens weer zoals hij is als persoonlijkheid.

Meer dan som van delen.

De mens, de „gewone” mens, kan evenmin volledig doorlicht, ontleed en begrepen worden als de held (het essay „Helden”). De psychologie, hoe belangrijk ook, kan niet alles zeggen over de mens als unieke persoonlijkheid: „Ook de niet-heroïsche mens vertegenwoordigt ieder

ogenblik een totaliteit, die oneindig veel meer en in de grond van de zaak verschillend is van de som van haar „delen”, dat wil zeggen, van de uitkomsten van de psychologische analyse.” Alleen de dichter is het gegeven iets van het wezenlijke, dat mensen beweegt, weer te geven.

De daad gaat hem boven de leer, boven het discipelschap: Wanneer wij de oer-woorden van Buddha, van Socrates, van Jezus, als theorie, als dogma opvatten, zijn zij voor ons verloren. Het „Buddhisme” als leer is historie. De Buddha breidde de inhoud van de Vedanta niet uit met een idee, maar met een daad. Hij geeft geen bespiegelingen over leerstellingen als „eeuwig is de wereld” of „tijdelijk is de wereld”. Buddha geeft een voorbeeld in de daad, voortvloeiende uit het inzicht.

Gesprek met een monist

In een volgende beschouwing „Gesprek met een monist” kritiseert Buber het monisme, zoals dit o.m. bij Haeckel vorm heeft gekregen. Dit meent, dat de wereld begrijpelijk te maken is en op den duur niet langer een mysterie zijn zal. De monist poneert: Alles is met alles verbonden door de eeuwige wetten van de causaliteit. Tenslotte zal alles doorzichtig worden als een enorme machinerie van in elkaar grijpende raderen. Alle denken is een vorm van energie en alle willen kan ontmaskerd worden als vorm van causaliteit. Maar, zo zegt Buber: „U kunt mijn ziel als een los samenstel van gevoelens onthullen: maar daar roert zij zich en voelt omhooggerekt de luister van de nacht, of woedend de nood van een kind, en is kristal; en wanneer zij slaapt, fladderen al uw formules en berekeningen als motten om haar vlamdende droom.” Neen, Pluizer en Dr. Cijfer hebben niet het laatste woord of, zoals Buber zegt: „Dit is de luisterrijke paradox van ons bestaan, dat alle begrijpelijkheid van de wereld slechts een schemel voor haar onbegrijpelijkheid is.” Het gaat niet alleen om *begrijpen*, maar ook om *beleven*: „De werkelijkheid van de doorleefde wereld is des te sterker, naarmate ik haar sterker beleef en verwerkelijk.” Buber sluit hier aan bij de levensvisie van Dostojewsky („Memoiren uit het souterrain”), van diens landgenoot Sjestow („De wetenschap bekommert zich niet om wat er in de ziel van mensen gebeurt. De wetenschap weet niet eens, dat ze „zielen” hadden”), ja ook bij Nietzsche. In zijn „Fröhliche Wissenschaft (V, 373) had deze denker geschreven: „Eine essentiell mechanische Welt wäre eine sinnlose Welt”. Immers in een volledig mechanische wereld, zoals Bubers monist deze denkt, is er geen plaats voor waarden van esthetische, zedelijke of religieuze aard. In zijn „Jenseits von Gut und Böse” geeft Nietzsche dit voorbeeld: „Gesetzt, man schätzte den Wert einer Musik danach ab, wieviel von ihr gezählt, berechnet, in Formeln gebracht werden könne – wie absurd wäre eine solche „wissenschaftliche” Abschätzung der Musik, was hätte man von ihr begriffen, verstanden, erkannt! Nichts, geradezu nichts von dem, was eigentlich an ihr „Musik” ist.”

Preganter nog zijn de bekende regels uit „Zarathustra”

„Die Welt ist tief

Und tiefer als der Tag gedacht...” enz.

„Het lichaam mijn broeder,” heet Bubers volgende beschouwing. Buber tracht hierin de zin te benaderen van de „homo ludens”, de spelende mens, die in het spel de triomf van de mogelijkheid beleeft. „Bij elke andere beweging van de mens wordt het gebaar bepaald, door de prikkel, waaraan hij gehoor geeft of door het doel, dat hij nastreeft. In het spel is het lichaam zelfstandig, onafhankelijk van de wereld en van de geest.” En over dit lichaam zegt de Joodse mysticus: „Lichaam, mijn broeder, ik prijs u meer dan zon en wind, gij, die mij vreemder, gij, die mij wonderbaarlijker zijt dan zon en wind.”

Bubers gedachten gaan ook uit naar die merk-

(slot op pagina 5)

De niet-aanwezige huisvrouw

Een tijdje geleden kwam een vriendin van mij onthutst bij mij aanlopen. Ze had nu toch zo'n vreemd probleem! Haar 18-jarige dochter, die juist een uitstekend eindexamen gymnasium had gedaan, had op een verjaarsvisite in de familiekring zeer beslist meegedeeld, dat ze wel wenste te trouwen, maar dat ze er niet aan dacht haar werk daarvoor op te geven. Ze wenste lerares klassieke talen te worden en dat werk wilde ze niet opzijzetten voor het huishouden. Mijn vriendin vroeg zich af wat ze nu met zo'n dochter moest beginnen. Een meelevende tante had haar al de raad gegeven een psychiater te raadplegen. Een meisje dat er zulke ideeën op na houdt, kan immers niet helemaal normaal zijn! De enige troost, die mijn vriendin nog had, was, dat het misschien maar een meisjesgril zou zijn, die wel over zou gaan als eenmaal de ware Jacob kwam. Ik heb haar meegedeeld, dat ze dáár toch niet al te veel op moest vertrouwen.

In Nederland mag de getrouwde, buitenshuis werkende vrouw dan nog een betrekkelijk zeldzaam verschijnsel zijn, in het buitenland, Amerika, Engeland, Duitsland b.v. komt de vrouw met werk én huishouden heel wat vaker voor. Het ligt voor de hand te verwachten dat deze ontwikkeling zich op den duur ook in ons land zal voltrekken.

Intussen weerspiegelt zich in dit meisje de problematiek van het vrouw-zijn in deze tijd. Wij vrouwen mogen tegenwoordig van alles. Veel opleidingen en ook vele posities liggen voor ons open, maar intussen verwacht iedereen toch eigenlijk dat we alle toekomstmogelijkheden, interessant werk, economische onafhankelijkheid enz. enz. verheugd op zij zullen gooien zodra de „ware Jacob” zich meldt of op zijn laatst als de eerste baby zich heeft aangekondigd.

Of man óf werk...

Aan de vrouw van deze tijd wordt het gehele scala van mogelijkheden, die het mens-zijn biedt, voorgehouden, ze mag er even aan snuffelen maar ten slotte wordt van haar verwacht, dat ze zich terugtrekt op één, toch wel vrij beperkte kant van haar mens zijn, n.l. haar relatie tot haar levenspartner en haar nageslacht. De vrouw moet kiezen, zegt men dan. Óf werk, maar dan moet ze niet trouwen óf man en kinderen, maar dan geen werk erbij.

(slot van pagina 4)

waardige menselijke schepping, het boek. Het boek is een creatie van de mens, maar toch drukken zij deze mens niet volledig uit. Ook de dichter, de schrijver weet, dat het boek de mindere is van zijn droom. Het boek kan de mens niet vervangen: „En toch – grootser, heiliger dan alle geschrift is de tegenwoordigheid van een mens, die op geen andere wijze dan onmiddellijk aanwezig is,” zegt Buber. Er bestaat in onze tijd een noodlottig bijgeloof: dat het werk het criterium zou zijn voor de beoordeling van mensen. De technische zijde van onze tijd is zo eenzijdig uitgegroeid, dat velen slechts oog hebben voor de „prestatie”, het uiterlijke, het kwantitatieve, met miskenning van het werkelijke, de kwaliteit.

Bij deze grepen uit dit kleine, kostbare boekje wil ik het laten. Natuurlijk zou er veel meer over te zeggen zijn. Men zou nog kunnen wijzen niet alleen op het chassidisme, dat in Buber's leven en werk van zo grote betekenis is geweest, maar ook op verwantschap met moderne existentialistische denkwijzen. Het is echter alles van secundair belang. Van betekenis is slechts de mens Buber zoals hij hier tot ons spreekt in een poëtische taal met suggestieve beelden en ons maant de cliché-opvattingen, de platgetreden paden van kritiekloos aanvaarde stelsels, dogma's en overtuigingen te verlaten en

Dat dit in wezen een onmogelijke keuze is, omdat ze gaat tussen twee aspecten van het mens-zijn die juist in onderlinge wisselwerking de mens pas tot volle ontplooiing brengen, ontgaat velen nog volkomen. Toch ligt hier een groot probleem. De vrouw is meer dan de man lichamelijk en waarschijnlijk daardoor ook geestelijk en gevoelsmatig betrokken bij het voortplantingsproces. Het voldoen aan haar seksuele verlangens (waaronder ik nu even ook het verlangen naar het moederschap begrijp) betekent voor haar het gebruik van veel energie, lichamelijk en ten dele ook geestelijk. Energie, die niet tegelijk aan het volbrengen van andere activiteiten kan worden besteed.

Het volkomen tot menselijke bewustwording komen is voor de vrouw dan ook vaak een pijnlijk proces, dat haar geestelijk verscheurt. De synthese tussen seksuele en andere menselijke behoeften en mogelijkheden is voor haar misschien een zwaardere opgave dan voor de man. Tot voor kort heeft men eigenlijk ontkend dat de vrouw nog andere behoeften en mogelijkheden had. Voor de vrouw is het echtgenote en moeder zijn alles, andere dingen kan ze niet zo best en ze wil ze ook niet. Haar volledig menselijk geluk ligt in de ontplooiing van de biologische mogelijkheden als vrouw en moeder en de daarmee gepaard gaande gevoelens.

Verouderde redenering

Vrouwen die niet trouwen en geen kinderen krijgen zijn mislukt, en de vrouwen die wel echtgenote en moeder worden, hebben alles wat ze wensen en daarmee uit. Zo was ongeveer de redenering, een eeuw geleden, maar ook bij veel mensen tegenwoordig nog. Maar de werkelijkheid is anders en veel gecompliceerder. Ook de vrouw heeft andere ambities en andere mogelijkheden dan het echtgenote en moeder zijn alleen. De echtgenoten en moeders zijn niet allen zo dolgelukkig met haar rol in het leven en vele ongetrouwde vrouwen blijken nu zich bijzonder goed te kunnen ontplooiën en voor tal van werkzaamheden een bijzondere geschiktheid te bezitten.

De synthese te vinden tussen speciaal vrouwelijk-seksuele verlangens en behoeften en andere menselijke mogelijkheden blijft voor de vrouw nog steeds een zwaar probleem, dat zelfs nog nauwelijks als probleem gezien wordt.

ons opnieuw open te stellen voor de rijkdom van het leven om zó iets te ervaren van de verborgen zin van wat ons als een mysterie tegemoet treedt.

Maar laat ik Buber hier zelf aan het woord: „Mij ligt juist deze wereld vol smart en kostelijke rijkdom van alles, wat ik zie, hoor en tast, zeer na aan het hart... Ware wetenschap is wetenschap van één, die lief heeft. Hem, die zulke wetenschap beoefent, treedt, wanneer hij een ding van de wereld beleeft, het verborgen leven van het ding tegemoet, dat aan niemand voor hem tegemoettrad, en geeft zich aan hem en hij ondergaat het, vol van gebeuren tot aan de rand van zijn bestaan... Alle ware daad bouwt uit de ervaren eenheid, eenheid in de wereld op. De eenheid is niet een eigenschap van de wereld, maar haar opgave.” P. Krug

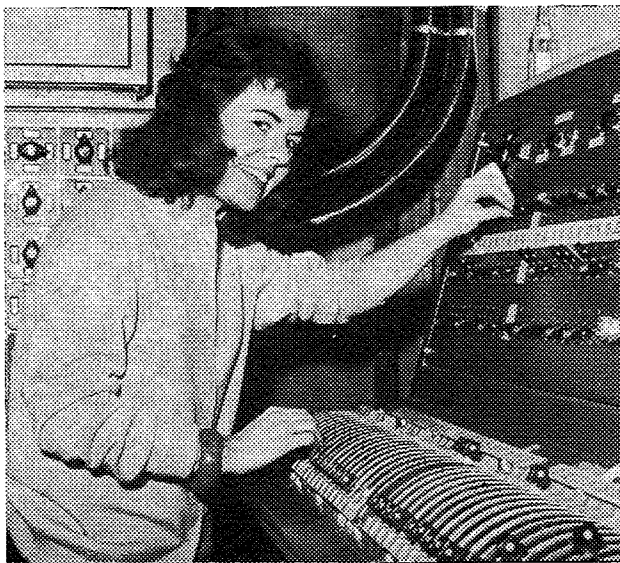
1. Beide boekjes zijn uitgegeven bij Boucher, Den Haag.

2. Zie: Dr. Juliette Binger „Martin Buber, zijn leven en zijn werk”. 's-Graveland, 1947, pag. 186. Vergelijk deze opvattingen met die van Teilhard de Chardin!

3. Ook Nietzsche's Zarathustra toonde zich geboeid door de koorddanser: „Du hast aus der Gefahr deinen Beruf gemacht.” (Zarathustra's Vorrede). P. K.

De vrouw die daarmee tobt wordt eerder aangezien als „raar” of „neurotisch” dan als een bewust menselijk wezen dat zijn weg tracht te vinden in een wereld, die niet al te veel begrip toont voor haar speciale verlangens en noden.

Maar ziet, nu gebeurt wat al vaker in de historie is voorgekomen. De economische situatie komt ons te hulp en opent onze ogen voor tal van aspecten, die we tot voor kort niet wensten te zien. Er is een tekort aan arbeidskrachten. Het vrouwenoverschot daalt, zodat er minder ongehuwde vrouwen beschikbaar zijn om allerlei werk te verrichten. De leeftijd waarop men in het huwelijk treedt, daalt ook. Dat doet het tekort aan vrouwelijke arbeidskrachten nog toenemen.

Nuttig exemplaar

Jongens en meisjes gaan langer naar school dan vroeger en ook dit werkt het tekort aan arbeidskrachten in de hand. En nu begint de gehuwde, buitenshuis werkende vrouw in de ogen van velen te veranderen van een raar, neurotisch schepsel in een zeer nuttig exemplaar van het menselijk ras. Tegelijk ziet men toch wel bezwaren en moeilijkheden. De oude opvattingen en tradities zijn ook niet direct allemaal verdwenen en zo ontstaat een uiterst verwarde situatie.

De bedrijven doen een beroep op de getrouwde vrouwen en tegelijk ontmoet de vrouw die aan deze oproep gehoor geeft, allerlei vooroordeel, van de burens, van familie en kennissen en niet in de laatste plaats vaak van haar eigen man. Die man neemt nogal eens een tweeslachtige houding aan. Enerzijds kan hij zich tegen het uitdrukkelijk verlangen van zijn vrouw vaak moeilijk verzetten – het geld is trouwens altijd welkom – anderzijds verwerkt hij het vaak toch maar moeizaam, dat hij niet de enige meer is, die de inkomsten van het gezin in huis brengt, dat zijn vrouw zelfstandiger wordt en dat hij wel eens in een leeg huis thuiskomt en zelf zijn thee moet zetten. En dan zijn er nog de kinderen. De zorg voor het jonge kind komt in onze maatschappij vrijwel geheel op de moeder neer. Hoe moet dat, als moeder buitenshuis gaat werken.

Ziedaar een heel complex van problemen die de geestelijke volksgezondheid raken. En het is naar mijn mening dan ook een bijzonder gelukkig initiatief geweest van het R.K. Nationaal Bureau voor Geestelijke Volksgezondheid, ter gelegenheid van zijn tienjarig bestaan een publikatie te wijden aan het verschijnsel van de getrouwde, buitenshuis werkende vrouw onder de titel: De niet-aanwezige huisvrouw. Het is een voortreffelijk boek geworden, waarover ik in een volgend artikel graag iets meer zou willen vertellen.

H. S. - D.

DRIE BELANGRIJKE BOEKEN

M. A. Beek. „Israël, land – volk – cultuur”. (Het Wereldvenster, Baarn 1962)

Over de jonge staat Israël zijn reeds heel wat boeken verschenen en daaraan heeft de Amsterdamse hoogleraar in de theologie prof. dr. M. A. Beek het bovengenoemde toegevoegd, dat de vrucht is van een grote belesenheid en van verschillende reizen. Aangezien het onderwerp fascinerend is en prof. Beek over een boeiende stijl beschikt leest men zijn met liefde geschreven werk als een roman. Over het Hebreeuws als omgangstaal en over „de bijbel die gaat leven” spreekt de auteur uiteraard met een maximale kennis van zaken, maar ook op terreinen die niet tot zijn vakgebied behoren, bijvoorbeeld dat der politiek (de relatie tussen Israël en de Arabieren) en dat der sociologie (de gemeenschap van goederen in de kibboets) blijkt de schrijver goed geïnformeerd te zijn en wars van partijdigheid.

De centrale stelling die wordt verdedigd, dat het Zionisme moet worden verklaard uit het eeuwendurende heimwee naar het vaderland en niet uit het negatieve motief van de jodenvervolgingen, komt ons te eenzijdig voor al moeten wij toegeven dat de schrijver zijn these met verve verdedigt. Bij de realisering van het Zionisme ziet de hooggeleerde schrijver het antisemitisme o.i. als een te secundaire factor. Dat niet alles voorbeeldig is in Israël wordt ook duidelijk uiteengezet. Zo is op het gebied der huwelijkswetgeving de scheiding tussen kerk en staat niet doorgevoerd, hetgeen betekent dat de Israëli's bij hun huwelijk op de rabbijn zijn aangewezen en dat een christen of humanist die met een joodse vrouw wenst te trouwen een reis met haar moet maken naar het buitenland om aldaar het administratieve huwelijk zijn beslag te doen krijgen. Wij hebben de indruk dat deze aangelegenheid in de toekomst voor modernisering vatbaar is en ook dat de „Liga tegen religieuze dwang” geen overbodige organisatie vormt.

Aan de hand van het bezoek aan de synagoge wordt geschat dat 20 % der bevolking van Israël nog belangstelling heeft in de godsdienst. Met betrekking tot de toekomst laat prof. Beek zich over dit punt zeer voorzichtig als volgt uit: „Het is niet te zeggen in hoeverre een geïndustrialiseerd land in het ritme van de moderne tijd een eigen joodse cultuur kan conserveren of ontwikkelen.”

Summa summarum kan worden gezegd, dat het boek de vele voortreffelijke kanten van Israël op rake wijze tekent, dat een paar schaduwsijden niet worden verzwegen en dat men zich aan prof. Beek kan toevertrouwen als aan een bekwame gids.

F. Jeanson. „Sartre par lui-même”. (Éditions du Seuil 1961)

Ter gelegenheid van de honderdjarige sterfdag van de wijsgeer Arthur Schopenhauer is er een speciaal nummer verschenen van het in humanistische kringen bekende tijdschrift „Reken-schap”, dat geheel aan Schopenhauer was gewijd en dat alleszins lezenswaardig was. Al lezende domineerde bij mij deze ene humane gedachte: Wat jammer dat Arthur zelf dat niet heeft mogen beleven! Hij zou dan een mildere kijk hebben gekregen op het professorendom omdat het hem deze eer aandeed. En de filosofieprofessoren zouden meer bij de tijd zijn geweest. Maar het heeft niet zo mogen zijn; er is een eeuw vertraging.

Ik ben er zeker van dat de redactie van „Reken-schap” ook nog eens een speciaal nummer zal uitgeven dat gewijd is aan Sartre. Maar dan moet hij eerst honderd jaar dood zijn!

Francis Jeanson heeft het bovengenoemde boekje geschreven over het werk van zijn vriend Sartre in de serie „Écrivains de toujours”. De tekst is geheel van Jeanson, maar de

titel „Sartre door hemzelf” vindt hierin zijn rechtvaardiging dat er ter adstructie van het betoog zeer vele, uitstekend gekozen, citaten uit het omvangrijke werk van Sartre zelf zijn opgenomen. Mede daardoor is het een lust om het boek van Jeanson te lezen. Het geeft een uitstekend inzicht in het karakter van Sartre's theater, dat geen psychologisch theater is, maar situatietheater, dat mensen op het toneel zet die in de val gelopen vrijheden zijn („libertés prises au piège”) en die al dan niet uit de val komen, al dan niet hun vrijheid realiseren. Zowel de toneelstukken die zich met het échec der vrijheid bezighouden (Huis Clos, Morts sans Sépulture, La Putain respectueuse) als degene waarin de vrijheid bevestiging vindt (Les Mouches, Les Mains Sales, Le Diable et le Bon Dieu) worden scherpzinnig geanalyseerd, waarbij zowel het hoofdthema als talrijke neven-thema's verheldering ondergaan. En daartussen flitsen dan de gevleugelde woorden van de meester.

Ook de romans en de verhandeling „Saint-Genet. Comédien et Martyr” worden voldoende toegelicht. Daarnaast verzuimt de schrijver niet om de schijnwerpers te richten op de politieke positie van Sartre en valt er ook enig licht op diens persoonlijke leven, waaruit sommige scribenten de meest fantastische conclusies trekken.

Maar aan het laatste toneelstuk „Les Séquestrés d'Altona” komt Jeanson niet toe en de beide grote wijsgerige werken „L'Être et le Néant” en „Critiques de la Raison dialectique” worden in het geheel niet behandeld. Dat is heel jammer! En daarom is het boekje van Jeanson meer geknipt voor de toneelliefhebber dan voor de wijsgeer in ons.

Arthur Koestler. „Von Heiligen und Automaten. Mit einem Nachwort von C. G. Jung”. (Alfred Scherz Verlag, Bern und Stuttgart 1961)

Men kan bij het samenvatten van een boek de rode draad noemen die er doorheenloopt, maar ook – men heeft mij daar laatst attent op gemaakt – de erotische draad. Dit laatste zou de boekbesprekingen die veelal een saai karakter dragen aanzienlijk kunnen opfleuren. Wist u bijvoorbeeld dat Gandhi wel naar bed placht te gaan met achttienjarige meisjes als oefening in de ascense, dus om te bewijzen dat hij volkomen opgewassen was tegen de lusten des vleeses? Of dat in Japan, het land van de schuldvrije erotiek, een oom zijn opgroeiend neefje op diens verjaardag wel meeneemt naar een geishahuis bij wijze van verjaarsgeschenk? Dat alles en zoveel meer leest u in bovengenoemd boek van Koestler, een man die werkelijk weet waar Abraham de mosterd haalt en die in de laatste jaren India en Japan uitvoerig heeft bereisd. Van deze reizen is het genoemde boek de resultante. Maar men denke niet dat het louter om reisbeschrijvingen gaat al zijn de informaties van Koestler volkomen up to date en daardoor zeer waardevol. De schrijver is een man die zeer diepgaande wijsgerige vragen weet te stellen en zijn onderzoekingen daarop richt.

Zo is de kardinale vraag die als een rode draad door het onderhavige boek heenloopt de vraag of wij bij het oplossen van onze huidige levensproblematiek in het Westen iets hebben aan de wijsheden van het Oosten. Het antwoord daarop van Koestler is volstrekt ontkennend. Zowel India als Japan schijnen hem meer vreemd te zijn van het geloof dan het Westen. Hij schrijft: De Aziaten eigenden zich de Westerse levensvormen toe omdat de Aziatische culturen hun vitaliteit verloren hadden en de Europese invloed ondergingen zoals in de twintigste eeuw Europa de Amerikaanse invloed onderging. In Azië naar mystieke verlichting en geestelijke raad te zoeken is een anachronisme geworden. Aldus Koestler, wiens boek wij zeer belangrijk achten. Dr. Jac. de Roy

Stijlmijmerij

Mijn gemijmer over vakantie en reizen heeft instemming gevonden. Een van de reacties was: „'n Reuze plan, Styliet, maar hou je nou es niet op de vlakke en zeg concreet hoe je je zo iets voorstelt!”

Nu heb ik mij inderdaad tot nu toe bepaald tot het doen van suggesties en het geven van tips. Uitgewerkte programma's heb ik met opzet niet verstrekt, omdat het initiatief van een of meer leden, een bestuur of een gemeenschap mij veel meer waard is dan het klakkeloos uitvoeren van mijn bedenksels.

Maar deze keer wil ik toch wel iets verder gaan, omdat het terrein zo uitgebreid is, dat er ruimte te over blijft voor eigen invallen, ideeetjes en zijprongen.

Het ging dus over het maken van een vakantiereis met gelijkgezinden. Niet om ons met ons eigen kringetje af te zonderen, maar om elkaar eens in een ander verband te ontmoeten dan in de gewone verbondsbijeenkomst; om zelf van onze eigen instelling uit te bepalen wat we van de jaarlijkse vlucht uit het leven van alledag zullen maken; om een stuk werk, dat we gezamenlijk in de winter hebben uitgevoerd, ook gezamenlijk en op een bijzondere wijze te bekronen, om... och, er zijn nog veel meer redenen te noemen om met elkaar op stap te gaan, zonder direct aan een humanistisch-genootschap-tot-het-maken-van-buitenlandse-reizen te denken. Zinspelingen op humanistische geitenfokverenigingen zullen dan ook ter zijde worden gelegd.

Welaan, we gaan verder. Eerst een paar onderwerpen voor een vakantiebezoek: musea, kastelen, oude steden, kerken en kloosters, opgravingen, industrieën. Deze reisdoelen noem ik eerst, omdat zij zonder het denken, voelen en handelen van de mens niet zouden bestaan en zij al daarom voor ons, humanisten, zo aantrekkelijk zijn. En voor de afwisseling trekken we de natuur in, bezoeken we een markt, viëren we een volksfeest mee en proberen we contact met de bevolking en als het kan met verwante zielen te krijgen.

Voor de organisatie is het wel raadzaam een goed reisbureau in de arm te nemen. Dat kan dan zorgen voor een bus, die gedurende de hele reis ter beschikking van de deelnemers blijft, het weet geschikte hotels te vinden en het kan uiteraard ook de toeristische gegevens verschaffen.

Maar het belangrijkste is de reisleiding. Dat moet een vrouw of man (of echtpaar) zijn, waaraan hoge eisen kunnen worden gesteld: bekend met de streek waarheen men reist, bedreven in de taal die daar gesproken wordt, behept met een hobby (schilderkunst, architectuur, prehistorie, geschiedenis, geologie), gewend om te improviseren en bereid om een of twee weken van de vakantie op te offeren. Dit op-offeren met een grote zak zout astublieft, want wie glundert er het meest na zo'n geslaagde vakantietrip? De reisleader!

Zo, die is er dus ook. En nu de organisatie. Van de zomer zal het wel niet meer gaan, maar in 1964 zie ik toch wel enkele groepen humanisten naar het buitenland trekken, nadat zij de winter 1963/1964 hebben gebruikt om de zaak voor te bereiden. Dat houdt in: deelnemers zoeken, voorbesprekingen houden, dia's vertonen voor de aspirant-reisgenoten, de route uitzetten, de te bezoeken bezienswaardigheden uitkiezen enz. Wonen alle deelnemers in de zelfde plaats, dan is het niet zo moeilijk de mensen een of meer avonden bij elkaar te halen, maar zitten ze over het hele land verspreid, dan is er maar één oplossing (en wat voor één!): een weekend, met overnachting bij de geestverwanten.

En zo kom je van het een op het ander. De mogelijkheden zijn onbegrensd. Een stuk werk om je vingers bij af te likken.

Wie ziet er wat in? Deze kolom staat open voor alle suggesties! STYLIET

Kroniek van het internationaal gebeuren

In deze kolommen is al eens meer gesproken over de Euromarkt en de ontwikkelingshulp aan jonge landen. Zowel de groei van een Europese eenheid als de ontwikkeling van wat wel eens genoemd wordt „Le Tiers Monde” zijn dan ook zaken die wij humanisten doorgaans met grote interesse volgen. Dat beide groei-processen ook raakpunten hebben bewijst de kwestie van de associatie van achttien Afrikaanse landen met de Europese Gemeenschap.

Nadat Frankrijk de weg had afgesneden voor een toetreden van Engeland tot de Euromarkt bleek er bij de overige E.E.G.-landen weinig bereidheid te bestaan een nieuwe associatie-overeenkomst met de achttien Afrikaanse landen, — waarvan het merendeel tot het voormalige Franse koloniale rijk behoort —, zonder meer te ratificeren. Met name Nederland en Italië hebben zich daartegen in Brussel verzet.

Dat is ons in de betrokken Afrikaanse landen nogal kwalijk genomen. Mijns inziens niet terecht. Want het gaat er noch Nederland noch Italië om zich op deze wijze op Frankrijk te revancheren voor de nederlaag inzake Engeland. Een dergelijke beboeting aan de jonge landen voor de zonden van het „moederland” zou inderdaad zeer onredelijk zijn, maar die is hier niet in het geding.

Bij de beoordeling van waar het wel om gaat is het nodig te weten, dat in vijftien van de achttien Afrikaanse landen waar het om gaat, Frankrijk een economisch monopolie geniet. Het is daarom in de eerste plaats Frankrijks zaak dat deze landen zich economisch ontwikkelen. De financiën die Parijs hiervoor op het ogenblik beschikbaar stelt, zijn een zwaar offer voor de toch al zeer wankelende Franse schatkist. Daarom heeft de Franse regering er zo een haast mee om een nieuwe associatie-overeenkomst bekrachtigd te krijgen. Zodra dit namelijk is gebeurd, wordt de ontwikkelingshulp betaald uit de Euromarktpot, dat is mede door de vijf overige EEG-landen.

Daar zou geen bezwaar tegen bestaan, zelfs al hebben de meeste Euromarkt-partners geen directe economische belangen in deze landen, ware het niet, dat er tegelijk een grote onbillijkheid in stak ten opzichte van de andere Afrikaanse landen, — voormalige Britse gebieden —, waar nota bene wel directe economische belangen voor Nederland, Italië en West-Duitsland liggen!

Het is deze onbillijkheid, — het vergroten van de kloof tussen twee groepen jonge landen in één werelddeel —, waarop Nederland in Brussel heeft gewezen. Toen er nog sprake was van een Brits lidmaatschap van de Gemeenschap, leefde de verwachting dat voor beide groepen Afrikaanse staten een ongeveer gelijke regeling kon worden getroffen. Nu Englands toetreding voorlopig van de baan is, moet op andere wijze een oplossing worden gezocht voor het Afrikaanse ontwikkelingsprobleem. Pas als die oplossing gevonden is, wil Nederland zijn fiat geven aan verdere associatie van de achttien Frans-talige landen in Afrika. Een alleszins redelijk standpunt, dat blijkt geeft de werkelijke problemen bij ontwikkelingshulp te onderkennen, en dat niets te maken heeft met rancune of iets van dien aard.

Universeel probleem

Dat integratie van rassen en volkeren een moeilijke zaak is, ook buiten Zuid-Afrika en de

Lezingen voor de radio

zo. 24 maart VARA 9.45 uur: P. Thoenes: „Doe maar gewoon”.

zo. 31 maart VARA 9.45 uur: A. L. Constandse: „Illusties en Idealen”.

Verenigde Staten, blijkt weer uit de gebeurtenissen in Bulgarije. Evenals de meeste andere landen in Europa geeft ook de Bulgaarse regering jonge mensen uit jonge staten de kans aan haar universiteiten en andere hoger-onderwijsinstellingen te studeren. Dat hetgeen geboden kan worden aan financiële ondersteuning, huisvesting, e.d., niet luxueus is in dit zelf nog arme-lijke land, hoeft niet te verwonderen. Dat studenten uit Azië en Afrika hier wel eens moeilijkheden mee hebben, vooral wanneer de toestanden aan dergelijke onderwijsinstellingen in hun eigen land veel beter zijn (hetgeen nogal eens het geval is), hoeft echter evenmin te verwonderen.

De basis voor moeilijkheden is daarmee al gelegd. De studenten voelen zich niet thuis, unheimisch, en daarmee ongelukkig. Ze kwamen niet voor een luxe leven, maar wel om te studeren in een daartoe ideaal gedachte omgeving. En zo is het nog allerm minst in Bulgarije, evenmin trouwens als in veel niet-communistische landen.

Aan de andere kant ziet de autochtone bevolking — en ook hier weer niet alleen in Bulgarije, getuige verschillende krantencommentaren in Westeuropese bladen — in de vreemde studenten een bedreiging van de eigen, nog steeds te gering aanwezig, kansen op het volgen van hoger onderwijs.

Als men daar dan nog bijvoegt de onbekendheid zoals die in Bulgarije bestaat ten aanzien van het moderne Afrika, óók bij studenten en docenten, dan zijn alle voorwaarden aanwezig voor discriminatie-excessen.

Die zijn dan ook niet uitgebleven. Toch is het niet deze „straat-discriminatie” in de eerste plaats, die de Afrikaanse studenten in zo grote getalen heeft doen besluiten hun biezen te pakken. De meeste van hen hebben zelfs een grote mate van begrip hiervoor aan de dag weten te leggen. Wat zij echter niet begrepen was, dat een regering die hen had uitgenodigd naar dit land te komen, er geen prijs op bleek te stellen zich van haar beste zijde te tonen.

Van apparaat tot organisme?

Bulgarije is niet het enige land binnen het communistisch kamp, dat zijn moeilijkheden kent. De twee big-brothers, Rusland en China, hebben ze ook, en nog wel met elkaar. Hoewel deze titankamp al belangwekkend genoeg op

zichzelf is, valt daarnaast ook een voor ons nog zeer interessant nevenverschijnsel waar te nemen. Namelijk de ontwikkelingen ten gevolge van dit ideologisch meningsverschil in de communistische bewegingen buiten de Sovjet-Unie en China, met name ook in die landen waar de communisten het niet voor het zeggen hebben. Was vroeger het woord Moskou allesbepalend, dat is nu zeker niet meer zo. Afwijking van de Moskouse leer, vroeger tot versplintering gedoemd, vinden nu steun in de houding van Peking. Daardoor is men in veel nationale communistische partijen, vooral ook in de jongere staten van Azië, Afrika en Zuid-Amerika, tot een eigen meningsontwikkeling gekomen. Die kan in meerdere of mindere mate aanknopen bij die in Moskou of Peking, maar die kan ook een geheel nieuwe eigen weg op gaan. Natuurlijk hoeven ze daarmee nog niets dichter bij ons democratisch denken te komen, maar het feit alleen al dat een communistische partij van blindelings gehoorzaamend apparaat tot zelflevend organisme wordt, lijkt mij menselijk gesproken al een winstpunt.

Middelen

UNO-secretaris-generaal Oe Thant heeft het kernstop-overleg in Genève in het huidige stadium een rekenspelletje genoemd. En daar lijkt het dan ook wel wat op. Eén van de grote problemen bij het sluiten van een kernstop-verdrag is nog steeds het aantal controle-waarnemingen dat per jaar ter plaatse zal mogen worden uitgevoerd. De Sovjet-Unie vindt deze waarnemingen niet nodig. Volgens haar kunnen alle proefnemingen met kernbommen, ook welke ondergronds worden uitgevoerd, op andere wijze dan door inspectie ter plaatse worden waargenomen. Om echter aan de wereld haar bereidheid tot concessies te tonen, heeft de Sovjet-regering er tenslotte in toegestemd drie inspecties per jaar binnen haar grenzen te toelateren. Amerika, eerst tien jaarlijkse inspecties het minimum achtend voor enige betrouwbaarheid, zegt nu zover te zijn gevorderd met de techniek van opsporing van kernproeven, dat het met zeven controles genoegen wil nemen. Als beide partijen de dodelijke ernst van dit rekenspel ten volle beseffen, kan het bijna niet anders, of zij zullen het verschil uiteindelijk delen, en met een afspraak voor vijf controles per jaar tot een staken der proeven besluiten. Bij dergelijk rekenwerk bestaat de uitkomst slechts uit een batig saldo voor de hele mensheid.

R. B.

IK denk er ZO over

Tegen kernwapens JA of NEE

Stelt u eens voor dat wij, humanisten, op ons congres het gebruik van atoomwapens zouden veroordelen. Wat zou dat een beroering teweeg brengen in „de amorfe pap die Nederland is” (Harry Mulisch). Want staan wij niet bekend als slome, besluiteloze lieden, die in hun trage overwegingen er voornamelijk op bedacht zijn tegen geen enkel zeer been te schoppen? En dan ineens zo'n anti-atoombom-geluid!

De heer De Boer heeft in een vorig nummer van Mens en Wereld de vraag gesteld: „Moet het Humanistisch Verbond in Nederland zich uitspreken tegen het gebruik van kernwapens, ja of nee?” en hij stelt voor „de discussie hierover op gang te brengen en deze te betrekken op de humanistische levensovertuiging, zoals die in onze beginselverklaring ligt verankerd”.

Maar laten we ons zelf geen rad voor de ogen draaien. De beginselverklaring is te vaag geformuleerd om op grond daarvan uit te maken of we voor of tegen het gebruik van kernwapens moeten zijn. Zij die de regerings-

politiek verdedigen zullen tot een andere conclusie komen dan de pacifisten onder de humanisten.

Het lijkt mij daarom beter een meer concrete motie ter discussie te stellen, b.v. „Het Humanistisch Verbond stelt zich volledig achter de nota van het Nederlandse Pugwash Comité”. Deze nota kan dan punt voor punt besproken worden en zal minder gauw aanleiding geven tot verwarde discussies. Mocht deze motie verworpen worden, dan moet de tegengestelde motie aanvaard worden, omdat in deze zaak geldt: „Wie niet voor mij is, is tegen mij”. Als dit ook niet opgebracht kan worden geeft men blijk niet de consequenties uit beginselverklaring no. 4 te willen trekken. Deze luidt: „Het humanisme erkent dat de mens deel heeft aan natuurlijke, maatschappelijke en kosmische verbanden.” De Nederlandse humanist zal zichzelf daarbij in zijn hemd gezet hebben.

Th. Ruijgrok,
Soest

Zeddam-Montferland. Voor een heerlijk rustige vakantie: **Pension „Wijde Blick“.** Volledig pension f 9,50 (incl.) p.d. Folder op aanvraag. Telefoon (0 83 45) 4 9 3.

Botterzeiltochten, 6 personen, **J. van Boven**, Schiermonnikoog.

Weduwnaar zonder kinderen in het oosten van het land in bezit van mooie eigen woning en niet onbemiddeld **zoekt kennismaking** met nette dame, leeftijd 48 tot 58 jaar. Liefst met enig inkomen. Brieven onder no. mrt 6 aan het bur. van dit blad.

Gevraagd voor direct, **beschaafd prettig gezin** voor 13-jarige gymnasiaste. Bij voorkeur in A'dam-Z. Brieven onder no. mrt 5 aan het bur. van dit blad.

Jonge vrouw, 35 jaar, ac. gev., veelz. belangst., **zoekt ser. levenspartner.** Brieven onder no. mrt 7 aan het bureau van dit blad.

Vierwoudstedenmeer. Te huur in moderne flat bij Hollandse familie grote zit-slaapkamer met balkon. Vrij van 24 juni tot 20 juli, vóór 2 juni en na 3 augustus. Inbegrepen gebruik keuken, bad, bed en tafellinnen. Zw.fr. 8,- per dag voor 2 personen. R. Planta Gillot, Fischmattstrasse, Buochs (midw), Zwitserland.

In uw hart

verkiest U eigenlijk crematie?
Maar U zoudt er eerst iets meer van willen weten!

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de
VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97

Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING“

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 = Leiden

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

Landdag Socrates

Op 12 mei a.s. zal op deze landdag het onderwerp:

„WETENSCHAP VAN DE OORLOG“

aan de orde worden gesteld.

Spreekers: Prof. dr. F. van Heek; Prof. dr. B. Landheer.

Voorzitter: Prof. dr. L. G. van der Wal.

Plaats: **Conferentie-oord „De Tempel“ te Overschie.**

Aanvang: 11.00 uur. Einde: 16.15 uur.

„De Tempel“ is bereikbaar met bussen van de W.S.M. van de stations Delft en Rotterdam af.

Vertrek stations: 10.30 uur. Vertrek „De Tempel“: 16.30 uur.

Kosten f 3,50 per persoon. Donateurs en contribuanten „Socrates“ f 1,25. Koffie en thee inbegrepen. Lunch f 2,75 (niet verplicht).

Aanmelding: Secretariaat Humanistische Stichting „Socrates“, Oudegracht 152, Utrecht. Giro no. 58.22.93. Telefoon 030-10163 en 29563.

Tijdige betaling per giro wordt op prijs gesteld.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme TEAMERSFOORT

Giro 6168

rapport humanisme en sociale gerechtigheid

Van dit rapport is zo juist een ongewijzigde herdruk verschenen.

Zij, die dit nog steeds zeer actuele rapport in hun bezit willen hebben, kunnen dit bestellen door storting of overschrijving van f 1,25 op postrekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond - Utrecht, met vermelding: „Rapport H.S.G. no 6301“.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.